

(/)

🏠 (/)

> Krig og terror - Militærvæsen - Den kolde krig (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Skanser

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/fra-verdenskrig-til-borgerkrig>)

Skanser

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 4325

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/skanser)

[krig/skanser](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/skanser)) **t** (<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på

[http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/skanser](https://twitter.com/home?status=)) **in** ([http://www.linkedin.com/shareArticle?](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/skanser&title=)

[mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/skanser&title=\)](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/skanser&title=)

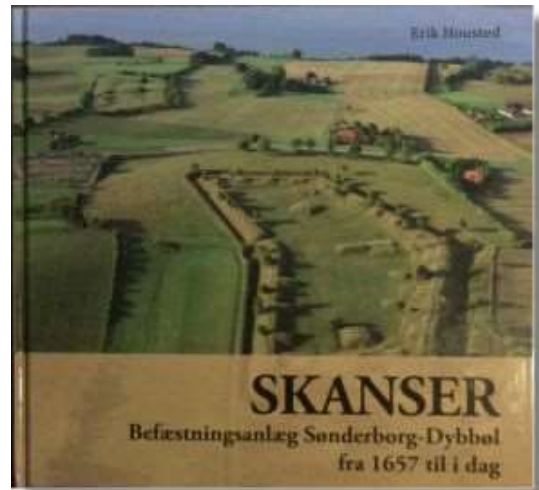
Erik Husted

Skanser. Befæstningsanlæg Sønderborg-Dybbøl fra 1657 til i dag.

Historisk Samfund for Als og Sundeved & Museum Sønderjylland, 2018. 204 s., 198,00 kr.

Af Henrik Gjøde Nielsen, museumsinspektør, ph.d., Kystmuseet.

Det er i en vis forstand et modigt værk, Erik Husted med bogen *Skanser – Befæstningsanlæg Sønderborg-Dybbøl fra 1657 til i dag* fremlægger for offentligheden. Sådan helt formelt kan man indvende, at undertitlens sidste ord er lidt uheldigt. Forfatteren er faldet for fristelsen, eller har ikke tænkt over, at værket jo også lever efter han har sat sit sidste punktum. "I dag" vil allerede sige sidste år, 2018. Det er så også den eneste formelle indvending, der er mod bogen. *Skanser* er udmærket tilrettelagt, velskrevet og velredigeret, i hardback og med et væld af gode og velvalgte illustrationer.

Udgangspunktet for bogen er, at "det for et par år siden" (s. 8), hvilket vil sige ca. 2016, lykkedes Erik Husted at finde de originale, preussiske tegninger fra 1865-1867 til anlæggelsen af Festung Sønderburg-Düppel. Man troede, at tegninger var gået tabt under De Allieredes bombardementer af Berlin under 2. Verdenskrig, men det var ikke sket. Tegningerne stammer fra det preussiske krigsministerium, og blev i 1937 overført til Heeresarchiv Potsdam, som ganske vist blev bombet i 1944-1945, men forinden var arkivets ca. 12.000 preussiske fæstningstegninger blev flyttet og anbragt i sikkerhed i saltminerne ved Stassfurt og Schönebeck syd for Magdeburg. Efter krigsafslutningen blev tegningerne, herunder de ca. 100 fra Festung Sønderburg-Düppel, anbragt i et arkiv i Mersebrug vest for Leipzig i det daværende Østtyskland, DDR, og her lå de fuldstændigt upåagtede frem til den tyske genforening 1990, hvor samlingen blev ført tilbage til Berlin og placeret i Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz i Dahlen, Berlin; et arkiv, der kan sammenlignes med Rigsarkivet i Danmark. I 2008 udgav Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz så en registratur i to bind over samtlige fæstningstegninger, nemlig *Die Festungspläne des preussischen Kriegsministeriums – Ein Inventar* ved Winfried Bliss, og i bd. I s. 1111-1128 findes en fortegnelse over tegninger og kort fra Festung Sønderburg. Det var her, Erik Husted tilfældigt opdagede tegningernes eksistens, hvilket så i næste led resulterede i det foreliggende værk.

Og hermed er vi så fremme ved det modige i projektet. Set ud fra et erindrings- og mindstedsperspektiv er bogens tema og geografiske område jo både et tysk, eller preussisk, og et dansk erindringssted, der periodisk er blevet omkalfatret fra det ene til det andet, og så igen fra det andet til det ene. Det kan man overbevise sig om i det store opmarchkatalog over erindringssteder i Danmark, Inge Adriansens *Erindringssteder i Danmark – Monumenter, mindesmærker og mødesteder*, 2010 (særligt s. 99-107, 295-302, 358-378). Dybbøl er jo på mange måder Danmarks erindringssted nr. 1, men set ud fra et fæstningsmæssigt perspektiv er det faktiske preussiske anlæg, der dominerer området og dermed erindringsstedet, så da Erik Husted tog fat på temaet, *Skanser – Befæstningsanlæg Sønderborg Dybbøl fra 1657 til i dag*, må det have været i bevidstheden om, at bogens emne ville blive domineret af preussiske anlæg. Stillet over for et sådant dilemma er der kun én ting at gøre, nemlig at tage fat, og det gør forfatteren.

Husted går på med krum hals, men forholdet sætter sig selvsagt også spor i bogens opbygning og i omfanget af de enkelte kapitler. De tidligste skanseanlæg, nemlig anlæg fra Svenskekrigene 1657-1660 og Englandskrigen 1807-1814 behandles s. 10-18 (8 sider), skanserne 1848-1850 s. 19-39 (20 sider), anlæggelsen af Dybbølstillingen 1861, stillingen i 1864, dens fald og sløjfning, dvs. efter den preussiske erobring af stillingen s. 40-85 (45 sider), den preussiske fæstning med anlæg 1866 og frem, til nedlæggelsen af denne 1884 og anlæggets skæbne frem til 1920 og for deles vedkommende også tiden

der efter s. 86-150 (64 sider). Herefter følger det sidste egentlige kapitel, nemlig om "Befæstningen i dag" s. 151-163 (12 sider). S. 164-204 er helliget Bilag A, kaptajn Ahlmanns "spionrapport," Bilag B, Oversigt over tegninger vedrørende "Festung Sonderburg-Düppel" fra det preussiske Krigsministerium, oversigter over trykte kilder og litteratur, utrykte kilder, web-kilder, noter, ordliste over militære fagudtryk og anvendte forkortelser. Sidst anføres beretning for Historisk Samfund for Als og Sundeved 2017 samt om Sønderborg Slot 2017. Husted holder kursen stramt: Bogens tema er skanser, og derfor, anføres i forordet (s. 8-9), vil læseren kigge forgæves efter krigshistorie, ud over det, der er nødvendigt for at forstå baggrunden for og meningen med de mange befæstningsanlæg.

Det første kapitel om Svenskekrigenes og Englandskrigenes skanseanlæg er – kan man sige – kort og godt. Husted kommer omkring Erik Dahlbergs arbejde under Svenskekrigen og omkring Englandskrigens skanser, som der var mange af i Danmark og i Hustedes område, men helt ind til benet – og det er for så vidt den eneste faglige indvending mod bogen – har man ikke indtryk af, forfatteren kommer. Det fremgår af fortegnelsen over utrykte kilder, at forfatteren af de rige fæstningshistoriske samlinger i Rigsarkivet for Englandskrigenes vedkommende kun har benyttet Det kgl. Generalkommissariatskollegiums materiale vedr. kystbatterier, skanser og bevægelige batterier (1795-1813), af Ingeniørkorpsets (1684-1932) store Historisk tegningsarkiv kun materiale vedr. Dybbølstillingen, og her må forfatteren have set, at der også ligger et stort materiale tilbage til 1600, mens der fra Rigsarkivet Aabenraa under De Augustenborgske godser (1748-1852) kun er anvendt en pakke vedr. indretning af Sønderborg Slot til militærlazaret 1814. Der spores således ikke arkivmateriale fra Svenskekrigenes tid, og kun lidt fra Englandskrigens. Der er altså mere at komme efter for den sene renæssancetids og Englandskrigenes vedkommende, og det er lidt synd, at historien om anlæggene fra disse perioder ikke foldes fuldt ud, men det er måske erindringsstedsproblematikken, der slår igennem her. Tilsvarende indvendinger kan man i hvert fald ikke have for de følgende kapitlers vedkommende.

Både de danske og de tyske anlæg under Treårskrigen 1848-1850 behandles mere indgående. Forfatteren begynder at navigere i kendt farvand, og såvel baggrunden for befæstningerne som helhed som beskrivelse af de enkelte anlæg bliver mere grundig og detaljeret. For en fæstningshistoriker vækker det en melankolsk genkendelse, når det konstateres (s. 39), at der ikke gik mange år efter krigens afslutning, før næsten alle spor af både danske og tyske skanser var slettet. Det er skansers skæbne. Generelt er kun ganske få bevaret, og af renæssancetidens skanser er kun en enkelt særligt velbevaret, nemlig Hals Skanse ved Limfjordens østlige udmunding, men rundt ved vore kyster findes endnu svage spor af skiftende perioders anlæg, enten i form af volde og ujævnheder i landskabet, som man skal være ekspert for at identificere, eller i form af f.eks. vej- og stednavne, som Batterivej og Skansebakken. Dette anført for at gøre opmærksom på, at de få levn, der findes, er tilfældige, og at skanser er forgængelige størrelser. Der skal passes godt på de levn, der endnu eksisterer, hvilket desværre ikke altid er tilfældet. Brugen af geder til afgræsning kan være katastrofal. Geder gør skade. Og måske Hustedes konstatering af, at sporene så hurtigt slettes netop kan ses som en optakt til det, der er Hustedes hovedtema, nemlig skanserne fra Anden Slesvigske Krig 1864.

Med kapitlet om anlæggelsen af Dybbølstilling 1861, og hvad der gik forud, er vi kommet til bogens egentlige hovedtema. Baggrunden for det hele angiver samtiden og forfatteren (s. 40), med udgangspunkt i August Baggesens (1795-1865) stort anlagte Den danske Stat eller Kongeriget Danmark med Bilande, samt Hertugdømmerne Slesvig Holsten og Lauenborg, betragtet geografisk og statistisk, især fra et militært Standpunkt, 1840. Her redegør Baggesen udførligt for Als' militære vigtighed som flankestilling, såvel strategisk som taktisk – spørgsmålet om flankestillinger i Jylland var ej heller i 1840 et nyt spørgsmål, men er kendt siden 1600-tallet – og efter Wilhelm I den 1. januar 1861 blev kongen i Preussen og besluttede at løse det dansk-tyske spørgsmål, blev det klart, at man måtte forberede sig på krig. På baggrund af grundige forarbejder i 1850'erne, med udgangspunkt i Baggesens betragtninger, besluttede man i Danmark den 25. marts 1861 at iværksætte et større fæstningsarbejde i området; et arbejde, der omfattede en linje af feltværker på Dybbøl Banke fra Vemmingbund i en bue til Alssund, et brohoved lige over for Sønderborg samt et antal kystbatterier på Als (s. 43-44). Og med beslutningen om opførelse tager forfatteren fat på bogens hoveddel.

I en række informative kapitler og afsnit gennemgås anlæggelsen i detaljer, fra ekspropriationerne over etablering af materielgård og materielplads, forberedelser på en eventuel krig i 1861 og forløbet af fæstningsarbejdet (s. 44-50). Det tjener forfatteren til ære, at han bruger plads på meget konkret at

forklare, hvordan man byggede en skanse (s. 50-52), brugen af det i fæstningssammenhæng nye byggemateriale beton (s. 53-55) og Dybbølstillingens bestykning (s. 55- 58), med et inserat om indretningen af en dansk skanse (s. 56-57). Derpå følger et kortere kapitel om skansebyggerne, såvel militære som civile, og med kapitlet om Dybbølstillingen i 1864, dens fald og sløjfning, bevæger vi os ind i det danske, nationale traume og mindsted, og forfatteren tager derefter fat på arbejdet med området i tysk besiddelse. Denne del er opbygget i en tilsvarende struktur som den danske del af bogen, med baggrund, planer og beskrivelse af forløbet af byggeriet af de tyske anlæg, herunder med et inserat om indretningen af en tysk skanse (s. 100-101), men rækker for så vidt både længere ud i Europa, med den betydning, som den fransk-tyske krig 1870-1871 havde for Dybbølstillingen (s. 124-135), og i en vis forstand længere ind i lokalområdet med redegørelsen for de sidste år som preussisk fæstning (s. 138-150), herunder behandling af garnisonsforholdene (s. 139-140). Dvs. aspekter af den militære tilstedeværelse, som opnåede en anden permanens end det der var gældende for de danske styrker i 1864.

Bogens sidste del, befæstningen i dag (s. 151-163), består dels af et oversigtskort, dels af en række fine luftfotos af Brohovedskansen, Tysk Skanse 7, Tysk Skanse 6, Tysk Skanse 12, Dansk Skanse I, Dansk Skanse II, Tysk Skanse 11/Dansk Skanse III, Dansk Skanse IV, Tysk Skanse 10/Danske Skanser V og VI, Dansk Skanse VII og VIII, Tysk Skanse 9/Danske Skanser IX og X, og endelig den tyske krigsmaler Fritz Schultz (1823-1875) maleri af indtagelsen af Als 29. juni 1864, "Auf den Trümmern der Schanze 10: Prinz Friedrich Karl mit Moltke und seinem Stabe," fra 1869. Opremsningen her har sin baggrund i, at læseren netop med disse fine fotos både får et godt indtryk af, hvor sårbare skanserne som anlæg faktisk er i landskabet – for en del af skansernes vedkommende skal der ikke megen dybdepløjning til før alt er væk – og hvor kompliceret sammenhængen som preussisk eller tysk og dansk erindringssted Dybbøl anlægget faktisk er. De fleste af de skanser, som den erindrings- og mindstedbesøgende i dag færdes i er faktisk tyske, eller danske anlæg som er blevet ombygget af de tyske tropper, og dermed i deres nutidige fremtrædelsesform tyske. Hvad det egentligt er man ser, forklarer forfatteren i de grundige såvel historiske som nutidige beskrivelser, der følger de enkelte fotografier. Det kan således anbefales, at man også medbringer bogen ved det næste besøg på Dybbøl og Als.

Men forinden bør man læse Skanser grundigt. Bogen kan nemlig på det varmeste anbefales. Der findes jo store og udførlige beretninger om krigen 1864, af hvilke de mest kendte og grundige vel nok er Tom Buk-Swientys tre værker Slagtebænk Dybbøl – 18. april 1864, 2008, og Dommedag Als – 19. juni 1864, 2010, og 1864 i billeder, 2012. Med Erik Housteds Skanser – Befæstningsanlæg Sønderborg-Dybbøl fra 1657 til i dag får vi den indgående beskrivelse af slagmarken og i særdeleshed af de fæstninger, der udgjorde de helt centrale dele af slagmarken, som vi længe har manglet. Og i dag er slagmarken ikke kun et græstæppe, som nådigt dækker sporene efter bataljerne, men også de mange skanser, som kampene egentligt stod om.

Det militær- og i særdeleshed det fæstningshistorisk interesserede publikum skylder Erik Husted tak. Læs Skanser – Befæstningsanlæg Sønderborg-Dybbøl fra 1657 til i dag, og se derefter området ved Dybbøl på en ny og mere autentisk måde, med en dybere forståelse af slagmarken. I mangel af stjerner får Skanser fem ud af fem skanser.

[Historie-online.dk, den 16. januar 2019]